

RIZIČNO PONAŠANJE MLADIH U BRODSKO-POSAVSKOJ ŽUPANIJI

-sažetak-

Među osnovnim aktivnostima Službe svakako je suzbijanje i sprječavanje pojave ovisnosti i rizičnog ponašanja djece i mladih. Istraživanja su pokazala da otprilike 12 do 27% djece i adolescenata osjeća poteškoće vezane uz njihovo mentalno zdravlje kao što su depresija, anksiozna stanja, emocionalne poteškoće, poremećaji u ponašanju i slično, a svega samo jedna trećina onih koji trebaju, dobije pomoć. Problemi i poteškoće uočene u dječjoj dobi mogu značajno smanjiti broj i intenzitet psihičkih poremećaja u odrasloj dobi.

U današnje vrijeme odgajati dijete znači "boriti se" i suočiti ne samo sa svojim djetetom već i s čitavom djetetovom generacijom i novim sustavom vrijednosti. Roditeljima, pa i stručnjacima koji rade s djecom i mladima može se činiti da je sav njihov trud u uzaludan i da su nemoćni pred mnogim promjenama i zahtjevima društva koji utječu na djecu i mlade. Prije nego što dijete odraste u zrelu osobu ono neizbjegno prolazi kroz burno razdoblje adolescencije. Kao adolescenti mlade osobe suočavaju se s jednim od glavnih obilježja ovog razdoblja, a to je konflikt između potrebe za samostalnošću i ovisnosti o drugim osobama. Mlada osoba tako pokušava razviti vlastiti identitet neovisan o obitelji, što dovodi do napuštanja dječjih, pa tako i roditeljskih te traženja vlastitih pogleda na svijet. Interesi mladih sve više se šire na odnose i aktivnosti izvan obiteljskog doma izvan kojeg roditelji imaju sve manju kontrolu.

U burnom razdoblju adolescencije događa se tako i porast rizičnog ponašanja kao što je eksperimentiranje s raznim sredstvima ovisnosti, pri čemu roditelji i drugi odrasli uključeni u živote mladih često ostaju zakinuti za informacije u kojoj mjeri se zapravo i koliko često takva rizična ponašanja javljaju. Upravo zbog navedenog, od iznimne je važnosti usmjeriti rad i djelatnost na rano otkrivanje rizika i poteškoća te ranu intervenciju i psihosocijalni tretman djece i adolescenata s poremećajima u ponašanju i problemima mentalnog zdravlja. Na taj način, društvo zajednički djeluje u cilju dobrobiti djece i mladih te pomaže u očuvanju njihova mentalnog zdravlja.

CILJ, PROBLEMI, METODA I SUDIONICI ISPITIVANJA

U lipnju 2014. godine Služba je, pod pokroviteljstvom Ministarstva zdravlja, započela s provođenjem projekta „*Zaštita mentalnog zdravlja, prevencija i liječenje ovisnosti u Brodsko-posavskoj županiji*“. U sklopu projekta, između ostalih aktivnosti, planirana je i izrada brošura s rezultatima anketnog ispitivanja rizičnog ponašanja mladih Brodsko-posavske županije. Za potrebe ispitivanja korištena je anketa „*Navike i ponašanje mladih Brodsko-posavske županije*“ koju su osmisile djelatnice Službe. Anketa se sastojala od 43 pitanja koja obuhvaćaju iskustva i navike učenika u odnosu na duhanske i alkoholne proizvode, droge, klađenje, izlaska u grad, spolno ponašanje, odnose s roditeljima i zadovoljstvo životom.

Cilj je bio ispitati iskustva, navike i rizična ponašanja učenika srednjih škola te ustanoviti potencijalni trend i promjene u rizičnom ponašanju mladih kroz njihovo odrastanje, prvenstveno uspoređujući rezultate učenika prvih razreda te njihove rezultate u završnim razredima, dakle s odmakom vremena.

Sudionici

Ispitivanje je počelo 2010. godine na učenicima prvih razreda svih srednjih škola u županiji. Učenici trogodišnjih škola ponovno su anketirani u njihovom završnom, trećem razredu 2013. godine., a s učenicima četverogodišnjih škola ispitivanje je ponovljeno, i time završeno 2014.g. po završetku njihovog srednjoškolskog obrazovanja.

Konačnom obradom obuhvaćeni su rezultati ukupno 2625 učenika, od čega je 49% bilo muškog, a 51% ženskog spola. Prosječna dob učenika prvih razreda bila je 14,9 godina, a učenika završnih razreda 18,6 godina.

REZULTATI

Iskustva i navike konzumiranja duhanskih proizvoda

- 71,8% učenika barem je jednom u životu probalo pušiti cigarete. Dok je u prvim razredima takvo iskustvo potvrdilo 66,4% učenika, kada su učenici bili završni razredi taj se postotak povećao na 79,3%.
- 17,3% učenika prvih razreda navodi da je prvi put probalo pušiti u dobi od deset do trinaest godina, dok u završnim razredima 19,6% učenika navodi dob od petnaest godina.
- 26% djevojaka i 31,8% mladića navelo je da trenutno puši
- 22,6% učenika prvih i 39,3% učenika završnih razreda potvrdilo je nastavak pušenja.
- 47,2% učenika prvih razreda koji puše, *nije* imalo problema prilikom kupovine cigareta.
- O *svakodnevnoj konzumaciji* duhanskih proizvoda izjasnilo se ukupno 13,4% učenika prvih i 30,7% učenika završnih razreda.
- Među učenicima koji su se izjasnili da *svakodnevno puše cigarete*, njih 38,4% u prvim te 50,6% u završnim razredima navodi kako pri tome konzumiraju šest do deset cigareta.
- Među učenicima koji su se izjasnili da *svakodnevno puše cigarete* najviše ih je pohađalo Industrijsko-obrtničku školu Slavonski Brod (25%).
- Najveći postotak učenika koji puše imale su Obrtnička i Industrijsko-obrtnička škola u Slavonskom Brodu, dok su u Novoj Gradiški to bile Industrijsko-obrtnička i Elektrotehnička i ekomska škola.
- Razlika u pušenju s obzirom na školski uspjeh pokazala se značajnom pri čemu je među učenicima s izvrsnim školskim uspjehom bilo najmanje učenika koji puše cigarete u usporedbi s učenicima s dovoljnim uspjehom gdje ih većina puši.

Iskustva i navike konzumiranja alkoholnih proizvoda

- Na pitanje jesu li *ikada u životu probali alkohol*, 94,3% učenika odgovorilo je potvrđno, pri čemu nema značajne razlike u odnosu na spol.
- Učenici prvih razreda većinom svoje prvo iskustvo s alkoholom imali su u dobi od deset do trinaest godina, a učenici završnih razreda u dobi od petnaest godina.
- Uglavnom piju u društvu (79,4%) i to u kafiću, u slobodno vrijeme (51,2%).
- Postotak mladića koji piju *svakog vikenda* veći je u odnosu na postotak djevojaka (23% naspram 14,5%).
- Učestalost pijenja alkoholnih pića *vikendom* značajno je porasla u završnim razredima u usporedbi s navikama pijenja u prvim razredima i to s 15,3% na 24,2%
- Među učenicima *prvih* razreda koji su se izjasnili da piju *svakog vikenda*, njih 77,5% navodi da *nije imalo problema* prilikom kupovine alkohola.
- Postotak učenika koji *ne piju alkohol* trostruko se smanjio u vremenu od prvih do završnih razreda, s 25,1% na samo 8,1%.
- Na ukupnom uzorku, 59,8% učenika je navelo da se barem jednom u životu napislo.
- 58,5% mladića i 37% djevojaka prvih te 80,9% mladića i 72,3% djevojaka završnih razreda potvrdilo je iskustvo pijanstva.
- U ukupnom uzorku svih učenika koji *piju svakog vikenda* najveći dio njih pohadalo je Industrijsko-obrtničku školu u Slavonskom Brodu (17,9%), pri čemu su isti učenici u najvećoj mjeri izvijestili i da su barem jednom bili *pijani* (17,3%).
- Stariji učenici skloniji su popiti više pića u usporedbi s mlađim učenicima pri čemu tijekom jednog izlaska većina mlađih učenika popije 1 do 2 pića (27,5%), a većina starijih 3 do 5 pića (23,4%). Međutim, 24,7% mlađih i 42,6% starijih navodi da ni ne broje popijena pića.
- Među učenicima koji postižu *izvrstan* uspjeh najveći dio njih *ne konzumira* alkoholna pića, dok skupina učenika koji postižu školski uspjeh *dovoljan* ima najveći udio učenika koji popiju *šest do deset pića* (13,9%) u usporedbi sa skupinama učenika boljeg školskog uspjeha.
- Mladići u podjednakoj mjeri najčešće piju pivo (37,9%) i miješana pića kao što su bambus, juice votka i slično (36,2%), dok djevojke preferiraju miješana pića (62,8%).

Iskustva i navike konzumiranja droga

- 13,5% učenika navodi kako je barem jednom u životu probalo neku drogu. Dok je takvo iskustvo imalo 6,8% učenika prvih razreda, do završnih razreda srednjoškolskog obrazovanja taj je rezultat značajno porastao na 22,8%.
- Značajna razlika u iskustvu s drogom pokazala se i u odnosu na spol pri čemu je 15,5% mladića, a 9,9% djevojaka probalo drogu.

Među učenicima koji su **barem jednom probali drogu** (n (prvi) = 104; n (završni) = 249) ukupno 353 uč.:

- 38,8% učenika prvih razreda navodi da je to učinilo u dobi od 15 godina, a 64,1% učenika završnih razreda navodi dob od 16 godina
 - najčešće su to činili iz znatiželje (59,4% učenika prvih i 75,9% učenika završnih razreda)
 - najčešće navode konzumaciju marihuane (72,6% učenika prvih i 96,7% završnih razreda)
 - 12,6% učenika prvih te 1,4% učenika završnih razreda navodi konzumaciju tableta za smirenje
 - 8,4% učenika prvih te 0,9% učenika završnih razreda "snifali" su ljepila, boje ili lakove
 - ostale droge (ecstasy, kokain, heroin) konzumiralo je do jedno ili dvoje učenika u prvim te u završnim razredima
 - 31,1% učenika prvih te 40% učenika završnih razreda nastavilo je konzumirati marihuanu (na ukupnom uzorku učenika to su vrijednosti od 1,9% i 9,2%)
 - 7,8% učenika prvih i 1,3% učenika završnih razreda nastavilo je piti tablete za smirenje (na ukupnom uzorku radi se o vrijednostima od 0,7% i 0,3%).
-
- Na ukupnom uzorku učenika, njih deset navodi daljnju konzumaciju, odnosno "snifanje" ljepila, boja, lakova i slično.
 - 3,9% učenika navodi da je barem jednom uz alkohol konzumiralo tablete za smirenje.
 - Prema rezultatima s odmakom vremena u trajanju od dvije do tri godine srednjoškolskog obrazovanja povećava se postotak učenika koji su *probali* drogu barem jednom (3,1% prvi i 7,9% završni) ili ju *uzeli više puta* (2,6% prvi i 11,9% završni).
 - Među svim učenicima koji *jesu probali drogu* ($n=353$), najveći dio njih pohađalo je Industrijsko-obrtničku školu (18,4%) i Gimnaziju u Slavonskom Brodu (16,7%).
 - 16,1% učenika s nižim, a 11,9% učenika s višim školskim uspjehom *probalo* drogu, te 8,5% učenika s nižim i 5,3% učenika s višim školskim uspjehom *uzelo drogu nekoliko puta*. Odnosno, učenici sa slabijim školskim uspjehom u većoj mjeri izjavljuju o iskustvima s drogom u usporedbi s učenicima boljeg školskog uspjeha.

Iskustva i navike klađenja

- Na ukupnom uzorku, 39,6% učenika navodi kako se barem jednom u životu kladilo u kladionici, pri čemu je potvrđno odgovorilo 62,6% mladića te 15,9% djevojaka.
- Od prvih do završnih razreda postotak učenika koji su se *barem jednom* kladili u kladionici porastao je s 34,1% na 47,4%
- Povremeno se kladi 16,9% učenika prvih te 26,1% učenika završnih razreda
- Redovito se kladi 4,9% učenika prvih i 5,2% učenika završnih razreda
- Među učenicima koji su se barem jednom u životu kladili u kladionici najveći dio njih išao je u Industrijsko-obrtničku školu SB (23%)
- Postoji i značajna razlika u *učestalosti* klađenja u odnosu na školu. Među onim učenicima koji se *redovito krade* najviše ih je pohađalo Industrijsko-obrtničku školu (24,4%) te Tehničku školu u Slavonskom Brodu (21,2%).
- Postoji značajna razlika u *iskustvu* klađenja u odnosu na školski uspjeh pri čemu je više učenika s nižim školskim uspjehom (49,1%) imalo iskustvo u klađenju u usporedbi s učenicima s višim školskim uspjehom (33,3%).
- Među učenicima s nižim školskim uspjehom više je njih koji se *češće* krade u usporedbi s učenicima višeg školskog uspjeha pri čemu se ta razlika pokazala značajnom.

Iskustva i navike spolnih odnosa

- Na pitanje *jesu li imali spolne odnose* potvrđno je odgovorilo 27,1% učenika. Među učenicima *koji jesu imali spolne odnose*, njih 65,2% navodi da su takvo iskustvo prvi puta imali u dobi od 15 godina.
- 11,7% učenika prvih te 48,7% učenika završnih razreda navodi da je imalo spolne odnose pri čemu se ta razlika pokazala značajnom.
- Postoji značajna razlika u iskustvu spolnih odnosa s obzirom na spol pri čemu je takvo iskustvo, na ukupnom uzorku sudionika, navelo 33,2% mladića te 18,4% djevojaka.
- Mladići najčešće navode da su stupali u spolne odnose zato što su mislili da su dovoljno zreli (45,2%), dok su djevojke najčešće stupale u spolne odnose zbog zaljubljenosti (55,7%).
- Uspoređujući razlike u odnosu na dob, spolne odnose imalo je 19,3% mladića i 4,1% djevojaka *prvih* te 53,8% mladića i 41,6% djevojaka *završnih* razreda.
- Učenici prvih razreda u najvećoj mjeri stupali su u spolne odnose jer su bili zaljubljeni (42%), dok su učenici završnih razreda to najčešće činili misleći da su dovoljno zreli (43,9%).
- Među učenicima koji *jesu imali spolne odnose*, njih 22,3% navodi da su *ponekad* imali spolne odnose pod utjecajem alkohola te 3,8% pod utjecajem droge.

Dodatne karakteristike pojedinih područja života mladih

- 63,2% učenika prvih i 87,3% učenika završnih razreda potvrdilo je da izlazi u grad
 - Na ukupnom uzorku učenika nema značajne razlike u odnosu na spol pri čemu 72,2% mladića i 72,6% djevojaka navodi kako izlaze u grad.
 - Među učenicima *koji izlaze u grad*, 36% prvih i 90,3% učenika završnih razreda *nemaju vremenskog ograničenja* do kojeg smiju ostati u gradu
 - Mladi najčešće izlaze u kafiće, pri čemu učenici i prvih (32,7%) i završnih (46,9%) razreda najčešće izlaze u kafiće u kojima se slušaju "narodnjaci".
-
- Pri procjeni kvalitete odnosa s roditeljima, mladi najčešće procjenjuju da je taj odnos izvrstan (52,5%).
 - O problemima sa svojim roditeljima razgovora 22% učenika, dok većina učenika, ipak najčešće razgovara sa svojim prijateljima (41,9%).
-
- Većina učenika je zadovoljna svojim životom (62,4%).

Stariji učenici, odnosno učenici završnih razreda u većoj mjeri iskazuju iskustva i učestalost s pojedinim sredstvima ovisnosti i spolnim odnosima u usporedbi s mlađim, odnosno s učenicima prvih razreda. Vidljiv je posebno znatan porast u postotku učenika s iskustvom s drogama i spolnim odnosima pri čemu je tri puta više starijih učenika probalo drogu u odnosu na mlađe, te četiri puta više stupilo u spolne odnose od početka do kraja srednjoškolskog obrazovanja. Navedeni rezultati upućuju na porast rizičnog ponašanja s dobi.